

kölcsi forradalmát csak gyanús és őhozzá méltatlan szekták terjesztették. Az emberiség nem az erkölcsi megújulás útján kereste a megoldást a századforduló nagy problémáira, s intő szavatai, morális példaadása ellenére a XX. században nem lett kevesebb az embertelenség, az igazságtalanság, a társadalmi egyenlőtlenség, mint korábban. Tolsztoj szava tehát gyengének bizonyult, ígéjének kevesebb konkrét mozgósító ereje lett, mint sok felelőtlen és tudatlan demagóg agitációjának. S mégis és ugyanakkor, kevés hatékonyabb tett, kevés messzebb ható figyelmeztetés hangzott el az emberiség utóbbi évszázadaiban, mint az övé. Jöhettek az erőszaknak, a haszonelvűségnek bármily lármás népszerűsítői, nem teheték kétségessé az ő igazságát. Tolsztoj után nem állhat meg semmiféle származási, nemzeti vagy vagyoni megkülönböztetés. Az ő humanizmusa a tisztultabb emberi kapcsolatokra, az erkölcsi jóra törekvőknek, a megértés és béke új közösségiségének inspirálója lett, amely csak az emberség, a munka és összefogás értékét ismeri el.

